

Inkeri Tuikka

Musiikki apuna suomi toisena kielenä -opetuksessa

Musiikki apuna suomi toisena kielenä -opetuksessa

Inkeri Tuikka
Opinnäytetyö
Kevät 2013
Musiikin koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu

Tekijä: Inkeri Tuikka

Opinnäytetyön nimi: Musiikki apuna suomi toisena kielenä -opetuksessa

Työn ohjaaja: Jaana Sariola

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2013

Sivumäärä: 31

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on hakea vastauksia siihen, kuinka musiikkia voisi hyödyntää suomi toisena kielenä -opetuksessa. Tavoitteena on myös tuoda esille kokemuksiani toteuttamastani Suomea musiikin kielellä -projektista. Projektissa suunnittelin ja toteutin viisi suomen kielen oppituntia eräälle perusopetuksen valmistavalle luokalle. Projekti liittyy valtakunnalliseen Musiikki elämään -hankkeeseen.

Työni tietoperustassa käsittelemäni oppimistyylejä, musiikin käyttöä opetusvälineenä sekä Musiikki elämään -hanketta.

Tutkimuksen empiirinen osuus muodostuu omasta havainnoinnistani projektin aikana. Vaikka tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä, antavat ne minulle eväitä kohdata uusia kansainvälisiä opetusryhmiä ja kehittyä musiikkikasvattajana, erityisesti opetustarkoituksiin suunnattujen laulujen säveltäjänä.

Työni myötä olen vakuuttunut siitä, että musiikki soveltuu hyvin suomi toisena kielenä -opetukseen. Kokemukseni mukaan esimerkiksi pedagogisiin tarkoituksiin sävelletyt opetuslaulut toimivat hyvin opetuksen apuvälineinä.

Saamani palautteen mukaan opetuslauluille on kysyntää. Musiikillinen lisäopetusmateriaali voi tuoda suomi toisena kielenä -opetukseen paitsi virkistystä, myös apua asioiden mieleen painamiseen ja asioiden hahmottamiseen.

Asiasanat: Musiikki elämään -hanke, suomi toisena kielenä, musiikki, opetusväline

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Music, Option of Music Instructor

Author: Inkeri Tuikka

Title of thesis: Music as a Method in Second Language Teaching

Supervisor: Jaana Sariola

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2012

Number of pages: 31 pages

The aim of the study was to find new ways to use music in second language teaching. A secondary goal was to point out my experiences in a Finnish language teaching project. The language teaching project consisted of five lessons in a local primary school. The project was a part of Musiikki elämään project.

The literature used in this study is related to learning styles, the use of music as a teaching tool and Musiikki elämään project.

The empirical part of the study consists of my own observations during the project. The results of the research can not be widely generalized, but they, nevertheless, increase my own multicultural awareness as a music pedagogue.

The results suggest that music can be successfully used in second language teaching. For example songs written for pedagogical purposes may support the language acquisition process.

According to the feedback there is a need for songs made for pedagogical purposes. The use of music as a teaching tool may diversify second language lessons by facilitating the language acquisition process.

Keywords: second language teaching, music, teaching method

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 MUSIIKKI JA OPPIMINEN	8
2.1 Oppimistyylit	8
2.2 Musiikki opetusvälineenä	10
2.3 Musiikki elämään -hanke	12
3. OPETUSRYHMÄN TAUSTATIEDOT	15
4 SUOMEA MUSIIKIN KIELELLÄ -PROJEKTI	16
4.1 Projektin tarkoitus ja tavoitteet	16
4.2 Opetustuntien aiheet	17
4.3 Opetusmenetelmät	18
4.3.1 Virkistyslaulut	18
4.3.2 Opetuslaulut	18
4.3.3 Laululeikit	20
4.3.4 Muut leikit	21
4.3.5 Soitto	22
4.3.6 Tehtävämonisteet	22
4.3.7 Tuntimateriaali	23
4.4 Projektin arviointi	24
4.4.1 Oppilaiden reaktiot	24
4.4.2 Opettajan ja projektikoordinaattorin palaute	25
4.4.3 Projektin itsearviointi	26
5 POHDINTA	28
LÄHTEET	30

1 JOHDANTO

Suomen väestöstä 4,9 prosenttia puhuu äidinkielenään muuta kieltä kuin suomea. Vieraskielisten määrä oli vuoden 2012 lopussa 266 949. Heistä suurin ryhmä oli venäjää äidinkielenään puhuvat. Seuraavaksi yleisimpiä äidinkieliä olivat viro, somali, englanti ja arabia. Suomen väkiluku kasvoi vuoden 2012 aikana 25 407 henkilöllä. Äidinkieleltään vieraskielisten määrä kasvoi 22 122 henkilöllä, mikä oli 87 prosenttia koko väkiluvun kasvusta. (Suomen virallinen tilasto 2013.)

Tilastojen valossa Suomi on tulevaisuudessa yhä monikielisempi maa. Tämä tarkoittaa, että myös Suomen koulut tulevat olemaan yhä monikielisempiä paikkoja. Äidinkielenään suomea puhuvien oppilaiden prosentuaalinen osuus tulee laskemaan ja vieraskielisten osuus kasvamaan. Äidinkieleltään vieraskielisten opetukseen on siis hyvä kiinnittää kasvavassa määrin huomiota. Uusien opetusmenetelmien ja -välineiden kehittämisestä voi olla opettajille apua.

Opinnäytetyön tarkoituksena on hakea vastauksia siihen, kuinka musiikkia voisi hyödyntää suomi toisena kielenä -opetuksessa. Opinnäytetyö koostuu aiheen mukaisesta tietoperustasta, kielenopetusprojektin esittelystä, analyysistä ja arvioinnista sekä pohdinnasta.

Opinnäytetyöni tietoperustassa tarkastelen oppimistyyliä sekä musiikin käyttöä opetusvälineenä. Esittelen myös Musiikki elämään -hanketta, johon opinnäytetyöni liittyy. Oppimistyyli on tapana jaotella tiedonhankinnassa käytettävien aistikanavien perusteella kolmeen tai neljään luokkaan. Visuaalinen oppija ottaa informaation vastaan silmillä, katselemalla, audiitiivinen oppija puolestaan kuulosta välityksellä. (Repo & Nuutinen 2005, 35–7). Kinesteettisesti suuntautunut tiedonhankkija hyötyy eniten opetusmenetelmistä, joissa koko keho osallistuu tiedon omaksumiseen. Taktiilinen oppimistyyli liittyy koskettamiseen ja vuorovaikutukseen. (Prashnig 1996, 67–9). Ihmisaivot työskentelevät parhaiten, kun ne saavat syötöstä usean eri aistin alueelta. Siksi opetuksessa olisi hyvä hyödyntää eri aistikanavia. (Prashnig 1996, 75). Pyrin omassa opetusprojektis-

sani huomioimaan niin audittiiviset, visuaaliset, kinesteettiset kuin taktiillisetkin oppijat.

Musiikin opetusvälinekäytöllä on pitkät perinteet. Musiikki on ehdottomasti suosituin kaikista luovan, nopeutetun oppimisen apuvälineistä (Prashnig 1996, 237). Kun vaikeita käsitteitä sisällytetään musiikkiin, tiedon nopea omaksuminen helpottuu, samoin kuin tiedon tallentuminen pitkäaikaiseen muistiin (Prashnig 1996, 241). Yksi tapa käyttää musiikkia opetuksessa on pedagogisiin tarkoituksiin tehtyjen laulujen laulattaminen. Tällaisten laulujen musiikillinen anti kyseenalaistetaan toisinaan (Pasanen 1992, 102). Luovien opetusmenetelmien käyttö on erityisen perusteltua maahanmuuttajien opetuksessa, kun yhteinen apukieli puuttuu (Lappalainen 2006, 250).

Toteutin joulukuussa 2012 ja tammikuussa 2013 kielenopetusprojektin erään oululaisen alakoulun perusopetuksen valmistavalla luokalla. Suomea musiikin kielellä -projekti sisälsi viisi oppituntia, joiden aikana opetin suomen kieltä musiikin avulla. Projekti kuului Musiikki elämään -hankkeeseen. Oppitunnit sisälsivät laulua, soittoa, leikkejä, laululeikkejä ja erilaisten tehtävien tekemistä.

Äidinkieleltään muiden kuin suomenkielisten opetuksessa käytetyt oppikirjat sisältävät jonkin verran lauluja. Oman varovaisen arvioni perusteella oppikirjojen laulut eivät kuitenkaan tue kielen ja asiasisältöjen oppimista parhaalla mahdollisella tavalla. Esimerkiksi vertauskuvallinen, runollinen tai vanhahtava sanasto voi kieliopinon alussa tilapäisesti häiritä tai hämmentää oppilasta. Kielen opiskelun alussa olisikin hyvä keskittyä lauluihin, joiden sanasto koostuu keskeisestä kielenaineuksesta ja joiden sisältö tukee opittavia asioita.

2 MUSIIKKI JA OPPIMINEN

2.1 Oppimistyyli

Oppimisella tarkoitetaan suhteellisen pysyvää, kokemukseen perustuvaa muutosta yksilön tiedoissa, taidoissa ja valmiuksissa sekä niiden kautta myös yksilön toiminnassa. Oppiminen ei ole pelkästään tiedon passiivista vastaanottoa vaan myös tiedon aktiivista käsittelyä ja järjestämistä. (Huisman & Nissinen 2005, 25.)

Barbara Prashnig (1996) painottaa eri oppimistyylien huomioimisen merkitystä. Hänen mukaansa ihmiset voivat oppia melkein mitä tahansa, kun heidän annetaan hyödyntää oppimisessa omia ainutlaatuisia tyylejään ja omia vahvoja puoliaan. Heidän suoritustasonsa pysyy helpommin vakiona, jos he saavat yksilöllisillä tyyliimieltymyksillään vaikuttaa työskentelyolosuhteisiinsa. Prashnig toteaa, että jos ihmisten erilaisuutta arvostetaan oppimistapahtumassa, saavutetaan aina myönteisiä tuloksia. (Prashnig 1996, 21.) Huisman ja Nissinen näkevät oppimistyylien tunnistamisessa lukuisia hyötyjä: oppilaan itsetuntemus lisääntyy, tieto auttaa opettajia luomaan hyviä opiskelu ympäristöjä ja kehittämään erilaisia opetusmenetelmiä, parantaa oppimistuloksia ja oppilaiden asennoitumista opiskeluun (Huisman & Nissinen 2005, 45–46.)

Yksi tapa jaotella oppimistyyliä on jakaa ne tiedonhankinnassa käytettävien aistikanavien perusteella kolmeen tai neljään luokkaan. Kolmijaon luokkia ovat visuaalinen, auditiivinen ja kinesteettinen oppimistyyli. Visuaalinen oppija ottaa informaation vastaan silmillä, katselemalla. Hänellä on kuvamuisti, ja sanallisten ohjeiden mieleen palauttaminen tuottaa hänelle hankaluuksia. Niinpä muistiinpanojen tekeminen auttaa häntä. Äännet eivät juuri häiritse visuaalisesti prosessoivia ihmisiä. (Repo & Nuutinen 2005, 35–36.) Auditiivinen oppija vastaanottaa asioita kuuloaistinsa kautta. Hän nauttii ääneen lukemisesta ja kuuntelemisesta. Hän kiinnittää huomiota puheeseen, sanoihin, äänenpainoihin, sävyihin ja voimakkuuksiin. Hän kykenee hyvin matkimaan äänenpainoja, puheen korkeutta ja sävyjä. Hän oppii parhaiten kuuntelemalla ja keskustelemalla. Auditiivinen oppi-

ja pitää musiikista. Hän häiriintyy helposti melusta ja arvostaa hiljaisuutta. (Repo & Nuutinen 2005, 37.) Kinesteettinen oppija ottaa informaatiota vastaan kokeilemisen ja koskettamisen kautta. Hän tarvitsee liikettä ja tekemistä voidakseen ajatella selkeästi. Hän oppii parhaiten tekemällä. Puhutut yksityiskohdat eivät kiinnosta häntä. Kinesteettinen oppija muistaa parhaiten tunnelman ja tekemisen. (Repo & Nuutinen 2005, 38.)

Prashnig pitää perustellumpana jakaa oppimistyyli neljään luokkaan: visuaaliseen, audiitiiviseen, kinesteettiseen sekä taktiiliseen modaliteettiin. Kinesteettinen aistimieltymys tarkoittaa tässä koko kehon osallistumista tiedon omaksumiseen, taktiilinen taas liittyy koskettamiseen ja vuorovaikutukseen. Prashnig toteaa kinesteettisen ja taktiilisen modaliteetin liittyvän erityisesti pienten lasten oppimistyyliin: he hankkivat tietoa maailmasta ensin juuri kehonsa sekä kosketus- ja liikeaistiensa kautta. (Prashnig 1996, 67–69.) Huisman ja Nissinen (2005, 38) pitävät tärkeänä oppilaiden oppimistyylien varhaista tunnistamista. Erityisen merkityksellistä se on heidän mukaansa oppimisvaikeusoppilaiden kohdalla. Vastaanottokanavan vahvuuteen perustuva oppimistilanne tukee oppilaan keskittymistä ja tarkkaavaisuutta, mikä puolestaan parantaa oppimistuloksia.

Prashnig (1996, 73) erottaa toisistaan tiedon omaksumisen tavat ja tiedon mieleen palauttamisen tavat. Ihminen saattaa käyttää eri aistikanavaa hankkiesaan tietoa ja palauttaessaan sitä mieleensä. Prashnigin (1996, 75) mukaan ihmisaivot työskentelevät parhaiten, kun ne saavat syötöstä usean eri aistin alueelta. Siksi opetuksessa olisikin hyvä käyttää oppilaiden kaikkia eri modaliteetteja. Huisman ja Nissinen (2005, 39) korostavat usean aistikanavan opetuskäytön merkitystä erityisesti oppimisvaikeusoppilaiden kohdalla. Kun informaatiota ja oppimiskokemuksia tulee monen eri aistin kautta, myös oppilaan ensisijaisen modaliteetin kautta, niin tiedon omaksuminen helpottuu.

2.2 Musiikki opetusvälineenä

Musiikki on kaikkien inhimillisten kulttuureiden ja elämänmuodon erottamaton osa. Sen avulla pystytään ilmentämään ja tulkitsemaan tunteita tavalla, johon kenties mikään muu inhimillinen aktiviteetti ei kykene. Musiikki ei tunne samantaisia rajoituksia kuin vaikkapa kielellinen informaatio. Musiikillisen ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden lisääntyminen auttaa niin ikään eri ihmisryhmiä ja kansallisuuksia ymmärtämään paremmin toisiaan. (Lehtiranta 2004, 15.) Musiikin tärkeää asemaa maailman eri kulttuureissa ei käy kiistäminen. Sen vaikutuksista yhteiskuntaan, ihmisten tunteisiin, kehoon ja mieleen on kertynyt runsaasti tietoa eri aikakausilta. Musiikki on myös ehdottomasti suosituin kaikista luovan, nopeutetun oppimisen apuvälineistä. (Prashnig 1996, 237.) ”Vaikeiden käsitteiden sisällyttäminen musiikkiin edesauttaa tiedon nopeaa omaksumista ja sen tallentumista pitkäkestoiseen muistiin”, Prashnig kirjoittaa (1996, 241).

Myös Lehtiranta (2004, 92) toteaa musiikin tehostavan oppimista. Hänen mukaansa musiikki vaikuttaa tajunnantasoon ja aktivoi oikean aivopuoliskon ottamaan vastaan uutta informaatiota sekä virkistämään muistia. Myös kehon happensaanti lisääntyy, mikä parantaa oppimiskykyä.

Ulla-Maija Pasanen (1992, 98) pitää musiikkia ja draamaa hyvinä vieraan kielen opetuksen välineinä. Musiikin käytössä hän nostaa esiin kuuntelutaidon tärkeyden. Kuuntelutaito on suullisen esityksen ymmärtämisen ehdoton edellytys. Jo kielenopiskelun alkuvaiheessa voi harjoittaa kuunteluun keskittymistä vaikkapa siten, että kehottaa oppilaita tarkkailemaan tiettyjä seikkoja. Kuunneltavasta laulusta voi poimia muistiin esimerkiksi tietyn, toistuvan erisnimen tai vuodenaajan, josta laulu kertoo. Pasanen mukaan tämäntapainen tehtävä häivyttää rajaa huvikuuntelun ja ymmärtämistavoitteisen kuuntelun välillä. Mainitunkaltaiset tehtävät harjaannuttavat oppilaita etsimään ja erottamaan tuttua kieliainesta myös tuntien ulkopuolella kuulemistaan lauluteksteistä.

Pasanen käsittelee tekstissään lähinnä autenttisten kohdekielisten laulujen opetuskäyttöä, mutta mainitsee myös varta vasten opetusta silmällä pitäen sävelle-

tyt laulut. Kieliopin sääntöjen opettaminen on hänen mukaansa synnyttänyt kokonaisen laulukirjallisuuden lajin. Näissä sepitelmissä erilaiset rakenteet ovat korostetusti esillä. Pasanen pitää autenttisten laulujen, erityisesti pop-musiikkia edustavien laulujen käyttöä paljon suositeltavampana kuin niin sanottujen ope-
tuslaulujen käyttöä. Hän arvelee kuitenkin niillä olevan harkitun säästeliäästi tarjottuina käyttöä ainakin alakoulussa. (Pasanen 1992, 102.)

Leena Nurmenniemi (2004, 75) tutkii kasvatustieteen pro gradu -tutkielmassaan musiikin ja äidinkielen eheytettyä opettamista. Eheytytyssä opetuksessa huomioidaan molempien oppiaineen opetussuunnitelma, eikä kumpaakaan ainetta alisteta apuvälineeksi toiselle. Nurmenniemen tutkielma on oppikirja-analyysi kahdesta alkuopetuksen lisämateriaalista. Lisämateriaali koostuu pääasiassa lauluista. Nurmenniemi esittää jatkotutkimusaiheeksi käytettävyyden. Hän pitäisi hyödyllisenä sellaista tutkimusta, jossa selvittäisiin, mitkä oppimateriaalin tarjoamista eheytytyistä kokonaisuuksista todella päätyvät opetuskäyttöön ja millä opettajat perustelevat valintojaan tehtävien välillä. Nurmenniemen mukaan musiikin tasokas integroiminen äidinkieleen ei vaadi soittimia. Kiireen keskellä opettaja arvostaa vihjeitä, joiden toteuttaminen onnistuu helposti. Käytettävyyteen liittyy myös opetusmateriaalin tehtävien vaikeustaso. Opetuslauluja voisi tarkastella siltä kannalta, miten niissä huomioidaan alkuopetusikäisten musiikkitaitojen aste.

Innovatiivisiin ja aisteja aktivoiviin opetusmenetelmiin on syytä kiinnittää erityistä huomiota monikulttuurisissa opetusryhmissä. Eeva-Maija Lappalainen (2006, 250) peräänkuuluttaa luovien opetusmenetelmien käyttöä maahanmuuttajien opetuksessa. Kun oppilaita tulee eri kielellisistä ja kulttuurisista taustoista ja kun yhteinen apukieli puuttuu, on pyrittävä löytämään uusia keinoja opetukseen. Kukin opettaja joutuu miettimään, mikä on itselle ominta ja ominaista tietoa, taitoa ja osaamista, jonka avulla pystytään rakentamaan siltaa kulttuurien kohtamiseen. Lappalaisen mukaan kokonaisvaltainen vuorovaikutus ja kokemuksellisuus toteutuvat hyvin esimerkiksi käsitöiden tekemisen yhteydessä. Lappalaisella on omakohtaista kokemusta maahanmuuttajakoulutuksen ja käsityöopetuksen yhdistämisestä. Työnsä onnistuneita tuloksia hän esittelee myös väitöskirjassaan.

Luovien menetelmien ja taiteiden soveltuvuudesta monikulttuuriseen opetusympäristöön puhuu myös Inka Ritvanen. Hän pitää musiikkia – kuten muitakin taideaineita – loistavina oppiaineina sen käsittelyyn, miten eri maiden kulttuurit vaikuttavat toisiinsa ja rikastavat toisiaan. (Ritvanen 2009, 128.) Ritvanen on musiikinopettajan ammatissaan työskennellyt lukuisten sellaisten opetusryhmien parissa, joissa on oppilaita eli kulttuuritaustoista. Artikkelissaan hän viittaa erityisesti kokemuksiinsa perusopetuksen seitsemänsien luokkien musiikinopetuksesta.

Ritvasen mukaan oppilaat innostuvat kulttuuritaustasta riippumatta monista musiikkituntien työtavoista: taputtamisesta rytmissä, pöytärummuttamisesta, liikkumisesta musiikin tahtiin ja improvisaatioharjoituksista, kuten improvisoinnista äänellä, esineillä tai kuvan ja sanan yhdistämisestä musiikkiin. (Ritvanen 2009, 129–130.)

Ritvanen mainitsee myös joitain kulttuurieroista aiheutuvia pieniä haasteita, joihin musiikintunnilla on törmätty. Nämä liittyvät laulujen sanoituksiin. Päänvaivaa tuottivat joillekin oppilaille muun muassa Juice Leskisen Sika ja Indican Ikuinen virta. Kun muuan ryhmä harjoitteli Sikaa jouluesitystä varten, muutama oppilas kävi keskenään neuvottelua siitä, voivatko he osallistua lauluun, joka kertoo siasta. Lopputulos oli, etteivät he halunneet laulaa, mutta soittivat kyllä esityksessä. Niinikään Indican Ikuisen virran kertosäkeen sanat sielu, luoja ja taivas mietityttivät erästä oppilasta. Hän halusi keskustella kahden kesken opettajan kanssa siitä, mitä hän voi laulaa kyseisten sanojen tilalle. Vaihtoehtoja pohdittuaan oppilas keksi, että jättää yksinkertaisesti kertosäkeen laulamatta. (Ritvanen 2009, 129–130.)

2.2 Musiikki elämään -hanke

Valtakunnallinen Musiikki elämään -hanke käynnistyi vuonna 2011 edistämään taiteen käyttöä sosiaalisen hyvinvoinnin välineenä. Vuoteen 2014 jatkuva hanke

pyrkii tavoitteeseensa vahvistamalla osallistavan konserttitoiminnan ja yleisöyhteistyön alueellista osaamista. Pilottihankkeessa palveluiden tuottajana toimii kolmas sektori ja tilaajana kunta. Ammattikorkeakoulut tarjoavat hankkeessa koulutusta kolmannen sektorin toimijoille ja musiikin opiskelijoille. (Musiikki elämään -hanke 2013, hakupäivä 21.3.2013).

Musiikki elämään -hankkeen päätoteuttajia ovat Metropolia Ammattikorkeakoulun pop/jazzin ja musiikin koulutusohjelmat. Osatoteuttajina toimivat Konserttikeskus ry, Centria ammattikorkeakoulu, Lahden ammattikorkeakoulu, Oulun seudun ammattikorkeakoulu sekä Vantaan ja Kokkolan kaupungit. Hanke rahoitetaan Euroopan sosiaalirahaston valtakunnallisesta kehittämisohjelmasta ”Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisoalojen kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tarjoajana”. Rahoittajaviranomaisena toimii Lapin ELY-keskus. Hankkeen osatoteutuksissa musiikin opiskelijat suunnittelevat ja tuottavat osallistavia konsertteja ja työpajoja ammattilaisten ohjauksessa. Toteutusten sisältö vaihtelee alueellisten painotusten, vahvuuksien ja intressien mukaan. (Musiikki elämään -hanke 2013, hakupäivä 21.3.2013).

Yleisöyhteistyöllä ja osallistavalla musiikkitoiminnalla pyritään lisäämään osallisuutta ja vuorovaikutuksellisuutta taiteen kokemiseen ja tekemiseen. Hankkeen kautta tarjotaan mahdollisuuksia osallistua taiteen kokemiseen ja tekemiseen myös niille, joilla ei muuten ole mahdollisuutta päästä kulttuuritoiminnan piiriin. Yleisöyhteistyön kautta annetaan työkaluja taideteosten ymmärtämiseen, tarjotaan kokemuksia taiteen tekemisen prosesseista, syvennetään elämyksiä sekä laajennetaan yleisöpohjaa ja sitoutetaan jo olemassa olevaa yleisöä. Yleisön rooli laajenee täten passiivisesta vastaanottajasta aktiiviseksi toimijaksi ja vaikuttajaksi.

Suuri osa nykyisistä kulttuuri- ja taidetoimijoista tekee jo yleisöyhteistyötä. Yleisöyhteistyötä tehdään pääasiassa lasten ja nuorten sekä aikuisten kanssa. Tämän kautta lapsille ja nuorille annetaan eväitä elinikäisiin tottumuksiin ja autetaan heitä löytämään taiteen ja kulttuuripalveluiden tarjoama mielihyvän ja voiman lähde. Koulu- ja päiväkotiyhteistyö edesauttaa tasapuolisten mahdollisuuksien

sien tarjoamista taiteen ja kulttuurin tekemiseen sekä kokemiseen perheen taloudellisesta, sosiaalisesta tai kulttuurisesta tilanteesta riippumatta. Osallistavan musiikkitoiminta voi parhaimmillaan vahvistaa yksilön uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Tämä puolestaan tuo yksilön osaksi yhteiskuntaa, motivoi osallistumaan yhteisönsä toimintaan ja vahvistaa toimijuutta. (Musiikki elämään -hanke 2013, hakupäivä 21.3.2013).

3 OPETUSRYHMÄN TAUSTATIEDOT

Toteutin Suomea musiikin kielellä -projektin eräällä Oulun koululla, jossa toimivat perusopetuksen luokat 1–6. Kohderyhmäni oli koulun valmistava luokka. Valmistava opetus on suunnattu maahanmuuttajataustaisille oppilaille, ja sen erityistavoitteena on sellaisen suomen kielen taidon saavuttaminen, että oppilaat voivat siirtyä yleisopetuksen ryhmään. (Oulun kaupunki 2013, hakupäivä 13.4.2013.)

Kyseisen koulun valmistavalla luokalla oli yhdeksän oppilasta. He olivat iältään 7–12-vuotiaita. Projektin aloitushetken mennessä kukaan heistä ei ollut asunut Suomessa yli kahta ja puolta vuotta. Heistä kolme on tullut Suomeen vuoden 2011 syksyllä, viisi vuoden 2012 kesällä ja yksi syksyllä 2012. Oppilaiden äidinkieliin kuuluivat somali, arabia, persia, venäjä, kurdi ja turkki. Osa valmistavan luokan oppilaista oli joillakin tunneilla yleisopetuksen ryhmässä.

Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa käydään läpi eri oppiaineiden sisältöjä, ja erityisen tärkeässä osassa ovat suomen kielen opinnot. Opetus tapahtuu suomeksi. Pohjana on perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma. Valmistavassa opetuksessa huomioidaan oppilaan koulu- ja opiskelutausta sekä hänen senhetkinen suomen kielen taitonsa. Valmistavan opetuksen tutustumiskohteena ovat myös suomalainen kulttuuri, luonto ja elinolosuhteet. Oppilaat opiskelevat ryhmässä yleensä vuoden ajan. (Oulun kaupunki 2013, hakupäivä 13.4.2013.)

Yleisopetukseen siirryttyään oppilaat saavat muiden oppiaineiden opetuksen lisäksi suomi toisena kielenä -opetusta, oman uskontonsa opetusta ja äidinkielenä opetusta sekä tarvittaessa tukea muiden aineiden opiskeluun. Oman äidinkielen opetusta tarjotaan mahdollisuuksien mukaan kaksi tuntia viikossa. Opetusryhmän perustaminen edellyttää vähintään neljän oppilaan mukanaoloa. Oulun kaupungin järjestämää perusopetukseen valmistavaa opetusta annetaan alaluokilla viidessä eri koulussa. Yläluokilla opetusta annetaan neljässä eri koulussa. (Oulun kaupunki 2013, hakupäivä 13.4.2013.)

4 SUOMEA MUSIIKIN KIELELLÄ -PROJEKTI

4.1 Projektin tarkoitus ja tavoitteet

Suomea musiikin kielellä -projekti sisälsi viisi oppituntia, joiden aikana käytin musiikkia ja ennen kaikkea laulua suomen kielen opetuksen välineenä. Toteutin projektin erään oululaisen koulun valmistavan opetuksen ryhmässä. Pidin oppitunnit joulukuun 2012 ja tammikuun 2013 aikana viikon välein. Joululomasta aiheutui kolmen viikon tauko. Oppitunnin kesto oli 45 minuuttia. Tarkoituksena oli tutustua sellaisten laulujen mahdollisuuksiin, jotka on sävelletty nimenomaan opetuskäyttöön. Sanoitin projektia varten muutamia lauluja. Osan niistä sävelsin itse, osassa käytin kansanlaulumelodiaa. Käytin tunneilla lisäksi myös valmiita, tuttuja suomalaisia lauluja.

Suomea musiikin kielellä -projektin päätavoitteena oli tukea kielen sekä asiasisältöjen oppimista. Muita tavoitteita olivat oppilaiden innostaminen laulamiseen ja soittamiseen sekä monipuolisen opetusmateriaalin käyttö. Halusin tuottaa sellaista opetusmateriaalia, josta olisi luokan opettajalle hyötyä tulevaisuudessa.

Noudatin sanoitusprosessissa tiettyjä periaatteita. Halusin valita lauluihin sanoja ja sisältöjä, joiden muistamisesta olisi mahdollisimman paljon hyötyä. Pyrin tiivistämään opetettavan asiasisällön lyhyeen, napakkaan, iskulausemaiseen muotoon. Sanoituksiin valitsin mahdollisimman yleisiä ja tunnettuja sanoja. Vältin epätyypillisiä sanajärjestyksiä tai esimerkiksi runollista ja vanhahtavaa sanastoa. Käytin mahdollisuuksien mukaan riimejä ja alkusointuja, sillä nämä helpottavat muistamista. Hyödynsin myös toistoa.

Pyrin käyttämään opetusmateriaalia ja opetuskeinoja, joista olisi hyötyä sekä auditiiivisille, visuaalisille että kinesteettisille oppijoille. Tietotekniikan osuuden halusin minimoida.

4.2 Opetustuntien aiheet

Oppituntien aiheet valikoituivat valmistavan luokan opettajan toiveiden mukaan. Hän ehdotti tunneille käsiteltäviksi asiakokonaisuuksia, joita oppilaiden kanssa oli vastikään opeteltu tai kerrattu. Näitä olivat (1) eläinten nimet, (2) verbit, (3) ajanilmaukset, (4) eläinten luokittelu ja (5) eläinten talvehtiminen.

(1) Eläinten nimet olivat ensimmäisen tunnin aihe. Esillä olivat pääskynen, kissa, haukka, hiiri, pöllö, orava, kettu, jänis, karhu, ilves, talitintti, kärppä, poro, siili, hirvi ja joutsen. Tavoitteena oli saada eläimen nimi, kuva ja nimen kirjoitusasu yhdistymään mielessä. Myös eläinten ääntelystä oli puhetta. Eläinten ruokavalio nousi esille Ravintoketjulaulussa.

(2) Verbit olivat toisen opetuskerran aiheena. Verbejä olivat istua, seisoa, kävellä, syödä, juoda, nauraa, itkeä, hymyillä, avata, sulkea, tanssia, potkia palloa, kiivetä, hypätä, laulaa. Tunnin tavoitteena oli saada verbin nimi jäämään mieleen kuvakorttien ja näyttelemisen avulla. Valitsin verbit tietyn perustein: niiden tuli olla yleisiä, tavallisia verbejä, niiden tuli olla helposti piirrettävissä tai näyteltävissä, niiden tuli sopia tavu- ja äännerakenteeltaan laulun rytmiin ja niiden tuli kuulua samaan aihepiiriin säkeistön muiden verbien kanssa.

(3) Ajanilmaukset olivat kolmannen oppitunnin aihe. Tavoitteena oli kerrata viikonpäivien, kuukausien ja vuodenaikojen nimet sekä niiden järjestys. Toisena tavoitteena oli kerrata eläinten nimiä. Ne tulivat esille Viikonpäivälaulussa.

(4) Eläinten luokittelu oli neljännen opetuskerran aihe. Tavoitteena oli kerrata vasta opitut eläinluokat: nisäkäs, kala, hyönteinen, lintu ja matelija. Luokittelulaulussa esiintyi kussakin säkeistössä eläinluokan nimi ja tämän lajiominaisuus, kuten esimerkissäkeessä ”Nisäkäs juo äidin maitoa.”

(5) Eläinten talvehtiminen oli viidennen ja samalla viimeisen oppitunnin aiheena. Tavoitteena oli kerrata niin ikään vasta opitut talvehtimistavat: talviuni, talvihor-

ros, kylmähorros, muutto ja liikkeellä oleminen. ”Talvehtimislaulussa” esiintyi kussakin säkeistössä esimerkkieläin ja tämän talvenviettotapa.

4.3 Opetusmenetelmät

Käytin oppitunneilla monenlaisia opetustapoja ja välineitä. Laulut eri muodoissaan muodostivat luonnollisesti tuntien tärkeimmän osan. Hyödynsin myös laululeikkejä, tavallisia leikkejä, soittoa ja tehtävämonisteita. Käyttämiäni lauluja oli kahdenlaisia: virkistyslaulut ja opetuslaulut.

4.3.1 Virkistyslaulut

Virkistyslauluja käytin tunnin alussa tai lopussa lämmittelyksi tai mielenkiinnon herättämiseksi. Näitä olivat Leijonaa mä metsästä ja Kädet ylös.

Oppilaat pitivät kummastakin laulusta. Niihin kuului rytmityksiä ja leikkejä, jotka tarjosivat vilkkaille oppilaillekin tarpeeksi aktiviteettia. Leijonaa mä metsästä - laulussa opettaja laulaa säkeen ja oppilaat toistavat sen perässä. Säkeet ovat niin lyhyitä, että oppilaat muistavat ne helposti. Toistosäkeen aikana opettaja ehtii kuunnella oppilaiden ääntämystä ja tarkkailla, keille tehtävä on hankala ja keille helppo. Niinpä käytin toistoajatusta seuraavien tuntien opetuslauluissa.

4.3.2 Opetuslaulut

Opetuslauluissa oli jokin tietty opetettava asia. Jotkin lauluista olivat täysin omaa tuotostani, jotkin olivat muunnelmia tutuista lastenlauluista. Ravintoketju-laulu oli muunnelmä laulusta Kolme varista. Viikonpäivälaulu ja Laatikkoukkolaulu olivat lieviä muunnelmia alkuperäisversioistaan. Karhu nukkuu -laulu toimi pohjana Karhu istuu -verbilaululle.

Ravintoketjulaulussa oli liian paljon sanoja oppilaille. He eivät ehtineet lausua kaikkia sanoja, ja monet niistä olivat selvästi vieraita heille, mistä seurasi ään-
tämisongelmia. Laulu oli myös liian nopea ja melodia liian liikkuvainen. Seuraaville tunneille tein paljon yksinkertaisempia sanoituksia.

Viikonpäivälaulu ei tarkkaan ottaen ollut laulu vaan rytmitetty loru. Melodiaa ei ollut. Siinä oli sopiva määrä sanoja. Se oli helppo oppia, sillä siinä oli tutut viikonpäivät ja myös alkusointuja: ”Kävi mato maanantaina./Kävi tiikeri tiistaina.” Kun sen toteutti vuorolauluna niin, että oppilaat toistivat perässä kunkin säkeen, kaikki pysyivät mukana. Mielenkiintoa ylläpitivät myös laulun eläinten kuvat.

Laatikkoukkolauluun vaihdoin muutaman verbin. ”Puuhata” korvautui ”tehdä”-verbillä ja torkkuminen vaihtui nukkumiseen. Sanat olivat taululla kuva- ja sanamuodossa, mutta niiden oppiminen vaati lukuisia toistoja.

Karhu istuu -lauluun valitsin kuhunkin säkeistöön viisi tuttua, helposti näyteltävissä olevaa verbiä. Näyttelimme verbejä laulaessamme. ”Karhu istuu, karhu seisoo/ karhu kävelee.” Kuvakortit taululla helpottivat sanojen oppimista. Karhu nukkuu -laulusta lainattu melodia ja rytmi vastasivat hyvin oppilaiden taitotasoa.

Omia sävellyksiäni ja sanoituksiani olivat Luokittelulaulu, Talvehtimislaulu, Kuukausilaulu ja Eläinten tunnustuslaulu. Kahta jälkimmäistä ei ajanpuutteen vuoksi ehditty laulaa lainkaan.

Luokittelulaulussa vein toistoajatuksen äärimmilleen. Kussakin säkeistössä oli neljä sanaa. Laulussa oppilaat toistivat perässäni ensin erikseen kunkin sanan ja sitten koko lauseen: ”Hyönteinen (hyönteinen) kävelee (kävelee) kuudella (kuudella) jalalla (jalalla). / Hyönteinen kävelee kuudella jalalla. / (Hyönteinen kävelee kuudella jalalla.)” Myös melodia toisti itseään. Tässä laulussa pyrin mahdollisimman yksinkertaiseen melodiaan ja mahdollisimman selkeisiin sanoituksiin. Laulun rytmiin en sen sijaan kiinnittänyt tarpeeksi huomiota. Muistisään-
tömäiset säkeeni olivat tavurakenteiltaan ja -määriltään niin erilaisia, että laulun rytmiikka hämärtyi. Jos rytmiikka kärsii, myös muistettavuus kärsii.

Talvehtimislaulussa pyrin niin ikään yksinkertaiseen melodiaan ja selkeisiin sanoituksiin, mutta tahdoin tehdä melodiasta lisäksi tarttuvan ja rytmistä iskevän. Laulu koostui (1) kertosäkeestä, (2) resitointiosuuksista ja (3) säkeistöistä.

(1) Kertosäkeessä laulettiin talven tulosta ja osoitettiin aina jollekin eläimelle kysymys sen talvehtimistavoista.

(2) Resitointi- eli puhelauluosuudessa kyseinen eläin kertoi minämuodossa talvehtimistavoistaan ja -mieltymyksistään. Resitointiosuudet hoiti opettaja, ja niiden ajaksi säestys lakkasi.

(3) Säkeistöissä annettiin asianomaiselle eläimelle neuvoja talven viettoon. Kaksisanainen kehoitus, esimerkiksi ”Pysy liikkeellä!”, toistettiin neljä kertaa.

Kertosäe osoittautui tarttuvaksi ja helposti omaksuttavaksi sekä melodialtaan että sanoiltaan. Resitointiosuudet toivat lauluun vaihtelua, ja oppilaat kuuntelivat jännittyneinä niin sanottua eläimen yksinpuhelua. Näissä osuuksissa oli heille paljon uusia sanoja, esimerkiksi spesifiä luontosanastoa, mutta se ei haitannut, koska he olivat itse niiden aikana kuuntelijan roolissa. Säkeistöissä toistui tuttu ongelma: muistisääntömäisten säkeiden tavarakenteet poikkesivat toisistaan liikaa.

4.3.3 Laululeikit

Käytin oppitunneilla muutamia laululeikkejä. Tavoitteeni oli niiden avulla syventää opittua ja luoda yhteyksiä asioiden välille.

Nimenpoimintaleikissä ja Viikonpäiväleikissä tarvittiin kuulo- ja näköaistin yhdistämistä. Molemmissa käytettiin eläinten kuvia. Nimenpoimintaleikissä oppilaiden piti löytää laulamastani laulusta tutun eläimen nimi ja sanoa se ääneen. Sen jälkeen heidän piti löytää eläimen kuva seinältä ja mennä sen viereen seisomaan. Tässä laululeikissä käyttämäni laulut olivat suomalaisia lastenlauluja: Minä käärme olen niin luikerteleväinen, Siellä missä hiljaa virtaa Egyptissä Niili, Siili menee lypsylle, Juokse poro, Jänis istui maassa, Karhu nukkuu, Piippolan vaari, Ihahaa, Kas kuusen latvassa, Pöllö istui puussa, Viisi pientä ankkaa, Tiu tau tilhi, Varpunen jouluaamuna, Kolme varista, Mummo kanasensa, Pienen

pieni leppäkerttu, Hämä-hämähäkki, Hei hoi hauki, Silakka sinä kiiltävä kruunupää, Pikkuiset kultakalat ja Äiti antoi mulle rahaa.

Viikontäiväleikissä kullakin oppilaalla oli yksi eläimen kuva kädessään. Kun kuuli oman eläimensä mainittavan laulussa, piti kävellä taululle ja kiinnittää kuva oikean viikontäivän alle. Viikontäivälaulussa kutakin päivää vastasi yksi eläimen nimi: maanantai oli madon päivä, tiistai tiikerin päivä ja niin edelleen.

Karhu istuu -lauluun kuului oma laululeikkinsä, joka oli verbien näytteleminen. Laulamisen kanssa piti samanaikaisesti näyttellä kulloinkin mainittua tekemistä. Ensimmäisessä säkeistössä piti vuoroin istua, seisoa, kävellä, avata suu ja sulkea silmät. Toisessa säkeistössä piti nauraa, itkeä, hymyillä, syödä puuroa ja juoda maitoa. Vaikka apuna olivat kuvakortit, vaati laululeikki oppilailta liian paljon muistamista suhteessa käytettävissä olevaan aikaan.

Laatikkokoleikkiinkin kuului näyttelemistä. Kukin oppilas oli vuorollaan ”laatikkokoukuna”, joka ensin kuunteli toisten laulua, sitten astui ulos laatikosta ja näytteli jotain verbiä. Toiset oppilaat saivat arvata, mikä verbi oli kyseessä.

Kaikkia laulu- tai musiikkileikkejä en ehtinyt ajanpuutteen vuoksi toteuttamaan. Eräälle tunnille olin esimerkiksi suunnitellut tanssi-improvisaatiota Saint-Saënsin Eläinten karnevaalin tahtiin.

4.3.4 Muut leikit

Käytin laululeikkien lisäksi oppitunneilla myös muita leikkejä. Kapteeni kääsee -leikki vahvistaa verbiosaamista ja kuuntelutaitoja. Valmistavan luokan opettaja kertoi käyttävänsä tätä leikkiä usein tunnin alussa oppilaiden tarkkaavaisuuden herättämiseksi.

Eläinten äänten tunnistusleikissä soitin viululla erilaisia ääniä, joilla matkinkin eläinten ääntelyä. Oppilaiden tuli arvata, mikä eläin oli kyseessä. Joko tehtävä oli vaikea, soittoni vaikeaselkoista tai oppilaat tarkkaamattomia, mutta saamani

vastaukset olivat jokseenkin eriskummallisia. Suuri osa oppilaista oli hyvin innokkaita, ja vastausvuoron saaminen oli heille erittäin mieluista.

Viikonpäiväjonoleikissä kukin oppilas sai yhden viikonpäivälapun, ja kaikkien tuli yrittää järjestäytyä jonoon mahdollisimman nopeasti. Otin aikaa sekuntikellolla. Joka kierroksen jälkeen piti vaihtaa lappua.

Eläinten luokitteluleikki vahvisti ylä- ja alakäsitteiden hallintaa. Oppilaiden piti viedä ja kiinnittää eläinten kuvat seinille oikean otsikon alle. Otsikoita olivat vuoroin matelijat, linnut, kalat, hyönteiset ja nisäkkäät, vuoroin taas talviuni, talvihorros, kylmähorros, muutto ja liikkeellä pysyminen. Käytin samaa menetelmää opettaessani, mikä kuukausi kuuluu mihinkin vuodenaikaan.

4.3.5 Soitto

Yhdellä tunnilla säestimme omaa lauluamme kanteleella. Oppilaat olivat innostuneita uudesta soittimesta. Opetin heille niin sanotun ykkössoinnun, tässä tapauksessa D-duurisoinnun. Osa heistä olisi kerennyt oppia toisenkin soinnun, mutta osa ei, joten tyydyimme yhteen.

Olin varannut parille tunnille myös rumpuja mukaan, mutta niitä ei lopulta ehditty soittaa. Olin suunnitellut eräälle tunnille tehtävän, jossa oppilaat vastaisivat kysymyksiin soittosignaalilla. Kun nostaisin eläimen kuvan esiin, oppilaiden tulisi soittaa joko rumpua tai kannelta – rumpua, jos eläin on selkärangaton, kanteletta, jos eläin on selkärankainen. Tämäkin tehtävä jäi ajanpuutteessa toteuttamatta. Käytimme myös kehoa soittimena niissä lauluissa, joihin kuului rytmitystä.

4.3.6 Tehtävämonisteet

Varasin parille oppitunnille mukaan tehtävämonisteita. Ensimmäisellä oppitunnilla aika kului lähes kokonaan monisteen täyttöön. Oppilaiden piti täydentää laulun puuttuvat sanat. Osa niistä piti myös taivuttaa genetiiviin. Tehtävä oli

haastava, mutta lähes kaikki oppilaat tarttuivat siihen innokkaasti. Koska luokassa oli minun lisäksi kaksi kouluavustajaa ja luokan oma opettaja, kerkesimme neuvoa kaikkia avuntarvitsijoita.

Muilla tunneilla emme ehtineet käyttää monisteita. Olin suunnitellut laittaa oppilaat kirjoittamaan eläinten nimiä oikeiden otsikoiden alle. Tehtävä olisi soveltunut sekä eläinluokkien että talvehtimistapojen käsittelyyn.

4.3.7 Tuntimateriaali

Pyrin Suomea musiikin kielellä -projektini oppitunneilla käyttämään monenlaista opetusmateriaalia ja -välineistöä: kuvia, kuvakortteja, monisteita, akustisia soittimia ja musiikki-cd:itä.

Oppilaat pitivät erityisesti eläinten kuvista. Värikkäät A4-kokoiset eläinten valokuvat kulkivat mukana joka tunnilla. Niitä saattoi hyödyntää useissa eri tehtävissä. Ajanilmauksia opettaessani käytin seinäkalenterin maisemakuvia. Paria laulua varten askartelin kuva-sana-laput. Tehtävämonisteita hyödynsin yhdellä oppitunnilla.

Oppilaat ehtivät viiden oppitunnin aikana kuulla neljää eri soitinta: kitaraa, viulua, pianoa ja kannelta. Käytin soittimia laulujen säestykseen. Kannelta oppilaat pääsivät itse soittamaankin.

Olin varannut muutamalle tunnille mukaan musiikkiäänitteitä. Yhdellä olisi ollut taustamusiikkia tanssi-improvisaatiota varten (Saint-Saënsin Eläinten karnevaali). Yhdellä olisi ollut eräs oppilaiden suomen kielen oppikirjan lauluista. Yhdellä olisi ollut opetuslaulujen taustamusiikkia: säveltämiäni biittejä. Näitä äänitteitä ei kuitenkaan ehditty käyttää tunneilla.

Verbioppitunnille otin mukaan tarvikkeita Laatikkoukkolaulua varten. Pahvilaa-tikko ja huopa toimivat laululeikin oleellisena osana.

4.4 Projektin arviointi

Kirjallista palautetta Suomea musiikin kielellä -projektista en kerännyt. Arvioni projektin onnistuneisuudesta pohjautuu omiin havaintoihini, joita tein tunneilla, sekä siihen palautteeseen, jota antoivat sekä valmistavan luokan opettaja että Musiikki elämään -hankkeen Oulun-koordinaattori Oulun seudun ammattikorkeakoulusta.

Ennen projektin alkua harkitsin erilaisia vaihtoehtoja testata oppilaiden kielitaitoa ennen ja jälkeen projektin. Tämä olisi kuitenkin ollut sekä hankalaa että epäinformatiivista projektin kannalta. Koska kaikkien oppilaiden luku- ja kirjoitustaito ei ollut sillä tasolla, että kirjallisen testin laatiminen olisi ollut mielekästä, olisi testin pitänyt olla suullinen. Suullisen testin laadintaa ja tulosten arvioimista taas pidin haasteellisena – etenkin kun se olisi pitänyt kohdistaa koskemaan sitä suppeaa verbi-, biologia- ja ajanilmaussanastoa, jota projektin aikana käsitelimme. Testi olisi siinä mielessä ollut epäinformatiivinen, että olisi ollut vaikea osoittaa tulosten olevan yhteydessä nimenomaan omien viiden opetuskertani sisältöihin.

4.4.1 Oppilaiden reaktiot

Valmistavan luokan oppilaat osallistuivat oppituntien aktiviteetteihin innokkaasti. Heistä monien kiinnostus kuitenkin herpaantui, jos he joutuivat kuuntelemaan usean minuutin ajan pelkästään joko opettajaa tai toisten oppilaiden vastauksia. Oppilaista suurin osa vastasi innokkaasti kysymyksiin eikä lannistunut, jos vastaus meni väärin. Lannistumisen tunteita heissä herätti pikemminkin se, jos vastausvuorot jakautuivat epätasaisesti.

Melkein kaikki oppilaat vaikuttivat pitävän laulamista. Mitä vähemmän sanoja ja mitä tarttuvampi rytmi oli, sitä varmemmalla äänellä he yhtyivät lauluun. Viikonpäivälaulu tai -loru sai heidän keskuudessaan suurimman suosion. Oppilaat muistivat sen sanat ulkoa myös seuraavilla opetuskerroilla. Samaten Leijonaa metsästä -laululeikki toimi hyvin. Molempiin liittyi taputusrytmi ja säkeiden

toistoa opettajan perässä. Rytmin taputtaminen selvästi auttoi vilkkaitakin oppilaita keskittymään paremmin.

Jotkin lauluista eivät juuri innostaneet oppilaita. Luokittelulaulussa oppilaat säestivät itseään kanteleilla, ja koska he pitivät soittamisesta, suhtautuivat he lauluunkin positiivisesti. Koska laulun rytmit ja sanojen tavarakenne eivät kuitenkaan täysin sopineet yhteen, oli oppilaiden laulu hieman haparoivaa. Talveh-timislaulun puhelauluosuudet toivat vaihtelua tavanomaiseen laulantaan. Ne saivat oppilaat kuuntelemaan ja nauramaan.

Värikkäät eläinkuvat innostivat oppilaita. He olivat innoissaan saadessaan liimata kuvia taululle tai käyttää niitä tehtävissä. Niistä myös kinasteltiin: kukaan ei olisi halunnut luopua suosikkikuvastaan tai vaihtaa sitä toiseen, vaikka tehtävä olisikin niin edellyttänyt. Tehtävät ja leikit, joihin kuului luokassa liikkumista, johtivat välillä riehumiseen. Näin kävi varsinkin, jos ohjeistus ei ollut selkeää ja tarkkaa.

4.4.2 Opettajan ja projektikoordinaattorin palaute

Valmistavan luokan opettaja suhtautui alusta alkaen yhteistyöhön positiivisesti ja innostuneesti. Opettaja kertoi tällaisten projektien tuovan virkistystä ja vaihtelua koulupäiviin. Sain häneltä oppitunneista sekä kriittistä että kiittävää palautetta. Kriittinen palaute kohdistui ennen kaikkea työrauhan ylläpitotapoihin ja ohjeistuksiin. Opettajan mukaan ohjeistuksiin ja niiden sanamuotoihin on kiinnitettävä erityistä huomiota, kun kyseessä ovat suomea toisena kielenään puhuvat oppilaat. Täytyy käyttää sellaisia verbejä, jotka ovat kuulijoille tuttuja. ”Ota yksi kuva!” on parempi neuvo kuin ”Valitse yksi kuva!” Kun ohjeistus on selkeää, oppilaat pysyvät rauhallisina.

Kaikista positiivisin palaute projektista oli se, että opettaja kertoi oppilaiden laulavan opettamiani lauluja oma-aloitteisesti muillakin tunneilla. Kaksi erityisen musikaalista oppilasta kuulemma muisti kaikkien laulujen sanat ulkoa.

Kahdelta viimeiseltä tunnilta opettaja pyysi myös laulumateriaaleja itselleen, jotta hän voi käyttää niitä omassa opetuksessaan. Erään laulun hän pyysi saada jakaa eteenpäin kollegoilleen.

Musiikki elämään -hankkeen Oulun-koordinaattori oli mukana yhdellä oppitunneista. Hän piti tuntia hyvänä ja kiitteli aistikanavien monipuolista hyödyntämistä opetuksessa. Kuitenkin esimerkiksi kanteleensoittoa olisi voinut ohjeistaa enemmän ja opettaa toisenkin soinnun. Myös työrauhan ylläpitoon olisi voinut kiinnittää enemmän huomiota.

4.4.3 Projektin itsearviointi

Suomea musiikin kielellä -projekti oli ammatillisesti kehittävä. Aikaisemmasta opettajankokemuksestani yläkoulussa ja lukiossa oli hyötyä tuntisuunnittelussa, äänenkäytössä ja ryhmänhallinnassa. Projektin myötä sain arvokasta kokemusta tuntityöskentelystä alakouluikäisten kanssa. Sain myös kokemusta suomi toisena kielenä -opetuksesta. Projektin tärkeimpänä antina pidän kuitenkin harjaannusta opetuslaulujen säveltämiseen ja sanoittamiseen.

Oppitunteja olisi voinut kehittää selkeyttämällä opetuspuhetta, pitämällä työrauhaa yllä ja pohjustamalla tehtävät paremmin. Lauluihin olisi kannattanut tutustua vaikkapa toistamalla sanoja etukäteen kuorolausuntana. Myös soittimia olisi voinut hyödyntää tunneilla enemmän.

Oppituntien tunnelmat vaihtelivat projektin aikana suuresti. Lähestyvä joululoma sai ryhmän kolmannella oppitunnilla käyttäytymään tavallistakin vilkkaammin ja äänekkäämmin. Neljännellä ja viidennellä tunnilla vierailleiden projektikoordinaattorin ja sanomalehden toimittajien läsnäolo taas sai oppilaat hiljaisen jännityksen valtaan.

Mitä pitemmälle projekti eteni, sitä helpommaksi opettaminen muuttui. Kun oppi tuntemaan oppilaiden taitotason ja ennakoimaan heidän tuntikäyttäytymistään, pystyi suunnittelemaan tunneille parempia tehtäviä. Kun ryhmä, oppimisympä-

ristö ja työtavat tulivat tutuiksi, jäi energiaa myös muuhun kuin tuntisuunnitelman tiukkaan läpiviemiseen. Parilla viimeisellä tunnilla pystyin jo toimimaan joustavammin. Kerkesin esimerkiksi tarkkailla oppilaiden ääntämystä ja kiinnittää huomiota vastausvuorojen tasapuoliseen jakautumiseen

5 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli hakea vastauksia siihen, kuinka musiikkia voisi hyödyntää suomi toisena kielenä -opetuksessa. Tavoitteena oli myös tuoda esille kokemuksiani toteuttamastani Suomea musiikin kielellä -projektista. Projektissa suunnittelin ja toteutin viisi suomen kielen oppituntia eräälle perusopetuksen valmistavalle luokalle. Projektin liittyi Musiikki elämään -hankkeeseen. Opinnäytetyöni tietoperustassa käsittelemäni oppimistyyliä, musiikin käyttöä opetusvälineenä sekä Musiikki elämään -hanketta.

Suomea musiikin kielellä -projekti tähtäsi sellaisten laulujen mahdollisuuksien tutkimiseen, jotka on sävelletty nimenomaan opetuskäyttöön. Sanoitin projektia varten kahdeksan laulua. Osan niistä sävelsin itse, osassa käytin kansanlaulumelodiaa. Onnistuin tässä tehtävässä jossain määrin. Löysin nimittäin projektin myötä erinäisiä tärkeitä kriteereitä, jotka opetuslaulujen eli pedagogisiin tarkoituksiin sävellettyjen laulujen tulee täyttää. Kriteerit koskivat sekä laulujen musiikillista puolta että sanoituksia. Toimivissa opetuslauluissa tuli olla

- (1) selkeä, tarttuva melodia,
- (2) oppilaiden taitotasoon soveltuva melodinen sävelalue,
- (3) selkeä, tarttuva rytmi,
- (4) rytmiin sopivat tavut,
- (5) tarpeeksi vähän sanoja,
- (6) sekä tuttuja että uusia sanoja,
- (7) toistoa,
- (8) vastikään opiskeltuja asioita ja
- (9) opittavan asian keskeisiä sisältöjä.

Suomea musiikin kielellä -projektin toinen tärkeä tavoite oli tukea kielen sekä asiasisältöjen oppimista. Muita tavoitteita olivat oppilaiden innostaminen laulamiseen ja soittamiseen sekä monipuolisen opetusmateriaalin käyttö. Halusin tuottaa sellaista opetusmateriaalia, josta olisi luokan opettajalle hyötyä tulevaisuudessa.

Näistä tavoitteista ainakin viimeksi mainittu täyttyi. Valmistavan luokan opettaja nimittäin koki osan projektissani käyttämistä lauluista hyödyllisiksi ja olisi toivonut lisääkin uusia lauluja käyttöönsä. Hän suhtautui myönteisesti ajatukseen musiikillisen lisäopetusmateriaalin tuottamisesta. Pedagogiseen käyttöön tarkoitetuille opetuslauluille olisi näin ollen kysyntää.

Äidinkieleltään muiden kuin suomenkielisten opetuksessa käytetyt oppikirjat sisältävät jonkin verran lauluja. Oman varovaisen arvioni perusteella oppikirjojen laulut eivät kuitenkaan tue kielen ja asiasisältöjen oppimista parhaalla mahdollisella tavalla. Esimerkiksi vertauskuvallinen, runollinen tai vanhahtava sanasto voi kieliopintojen alussa tilapäisesti häiritä tai hämmentää oppilasta. Kielen opiskelun alussa olisikin hyvä keskittyä lauluihin, joiden sanasto koostuu keskeisestä kielenaineksesta ja joiden sisältö tukee opittavia asioita. Oppikirjojen tarjoamien laulujen rinnalle olisi siis hyödyllistä tuoda myös muita opetuslauluja.

Opinnäytetyön tiimoilta nousi esiin joitakin uusia jatkotutkimuskysymyksiä. Millaisia lauluja suomi toisena kielenä -oppimateriaalit todella sisältävät? Miten ne liittyvät opetettaviin asioihin? Millaista kieliainesta ne sisältävät? Olisi myös hedelmällistä vertailla vieraan kielen opetuksen ja suomi toisena kielenä -opetuksen oppimateriaalien lauluja.

Kaiken kaikkiaan musiikki on mahdollisuuksien kieli ja tarjoaa lukuisia opetuskäyttövaihtoehtoja. Opettajalle jää vain kaksi ongelmaa: runsaudenpula ja aikapula. Näihin molempiin ratkaisun tarjoaisi musiikkipainotteinen lisäopetusmateriaali.

6 LÄHTEET

Huisman, T. & Nissinen, A. 2005. Oppiminen, oppimistyyli ja liikunta. Teoksessa Rintala, P., Ahonen, T., Cantell, M. & Nissinen, A. (toim.) Liiku ja opi. Liikunnasta apua oppimisvaikeuksiin. Keuruu: Otava, 25–46.

Lappalainen, E-M. 2006. Miten sitä käsityöllä suomen kieltä maahanmuuttajille opetetaan? Teoksessa M-J. Julkunen (toim.) Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia. Tutkimuksia yhtenäistyvistä ja erilaistuvista oppimisen ja koulutuksen poluista. Joensuu: Joensuun yliopistopaino, 250–264.

Lehtiranta, E. 2004. Musiikin korkeammat oktaavit: ääni ja musiikki meissä ja maailmankaikkeudessa. Helsinki: Dialogia.

Musiikki elämään -hanke. 2013. Hakupäivä 21.3.2013.

<http://www.musiikkielamaan.fi/>.

Nurmenniemi, L. 2004. Musiikki ja äidinkieli eheytyessä opetusmateriaalissa. Oppikirja-analyysi kahdesta alkuopetuksen lisämateriaalista. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Luokanopettajan koulutus. Oulu: Oulun yliopisto.

Oulun kaupunki. 2013. Koulutus ja opiskelu. Maahanmuuttajien opetus. Hakupäivä 13.4.2013.

<http://www.ouka.fi/oulu/koulutus-ja-opiskelu/maahanmuuttajien-opetus>.

Pasanen, U-M. 1992. Roolileikkejä kielellä. Kieliä musiikin ja draaman keinoin. Juva: WSOY.

Prashnig, B. 1996. Eläköön erilaisuus. Oppimisen vallankumous käytännössä. Auckland: Profile Books.

Repo, I. & Nuutinen, T. 2005. Viestintätaito. Opas aikuisopiskelun ja työelämän vuorovaikutustilanteisiin. Keuruu: Otava.

Ritvanen, I. 2009. Musiikkia monella kielellä. Teoksessa I. Kuukka & K. Rapatti (toim.) Yhteistä kieltä luomassa. Suomea opetteleva opetusryhmässäni. Tampere: Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy, 125–130.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne.
Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 20.4.2013.
<<http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/index.html>>.